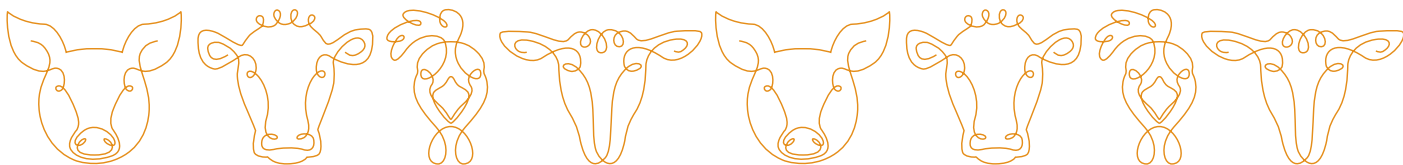

2. DYREVELFERD

BUR ELLER IKKE BUR

For tiden pågår en stor omstilling i norske hønsesus. Fra og med 1. januar 2012 skal alle nakne hønebur skiftes ut med nye driftsformer som skal legge til rette for bedre dyrevelferd. Endringen skjer på bakgrunn av et EU-direktiv og er felles for alle land i EU og EØS.

Tekst **KRISTIAN HOEL**

SENIORRÅDGIVER ANIMALIA

Kristian Hoel har veterinærmedisinsk embetseksamen fra Norges veterinærhøgskole (1991), Dr. scient. (1997). Han har vært direktør for Fagsenteret for fjørfe i perioden 2001-2009, og er nå seniorrådgiver i Animalia. Hoel er medlem av Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM), og har yrkeserfaring fra klinisk praksis, forskning og forvaltning, Forsvarets internasjonale operasjoner, samt fra egg- og kjøttbransjen.
kristian.hoel@animalia.no

TONE BEATE HANSEN **SPELIALRÅDGIVER ANIMALIA**

Tone Beate Hansen er utdannet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap, med master innen fjørfe (2006). I Animalia har hun ansvaret for fagområdene knyttet til nye driftssystemer, dyremateriale, fôring og stell.
tone.beate.hansen@animalia.no

Egg er et unikt produkt som inneholder riktige mengder av essensielle aminosyrer, fettstoffer og vitaminer. Egg har dermed en rekke positive egenskaper for human ernæring og er en viktig del av et godt norsk kosthold. I tillegg er egg viktig for kvaliteten på bakverk og andre sammensatte matvarer.

I Norge er det ca. 3,8 millioner høner som produserer 76 000 tonn egg, noe som dekker vårt nasjonale behov.

HØNSEHOLD – EN VIKTIG BIPRODUKSJON

Hønseshold har alltid vært en biproduksjon i norsk landbruk. Ved å ha noen få høner og legge forholdene til rette for dem, var den enkelte bondegård selvforsynt med egg. Eggene utgjorde et viktig proteintilskudd i et ellers magert kosthold. Hønene levde nok under kummerlige forhold, der de måtte finne mesteparten av maten selv, men de «betalte» likevel for losji og trygghet i form av verdifulle egg. Etter hvert som urbaniseringen tiltok, ble det et marked for salg av egg til bybefolkningen, og det ble dermed svært aktuelt med et aktivt hønseshold. Det ble etablert større flokker med bingedrift på strø eller på nettinggulv. Slike binger ga mulighet for naturlig adferd, men var på mange måter uegnet til produksjon, fordi forholdene ellers ikke ble lagt til rette. Hønsesholdet var preget av manglende varmetilførsel, utilfredsstillende ventilasjon og kanskje feil fôring. Dyra led ofte på grunn av hysteri, kannibalisme, sykdom og høy dødelighet.

FRA BINGE TIL BURDRIFT

Overgangen til burdrift, der dyra kunne ales opp under kontrollerte forhold i små grupper, uten kontakt med egen eller andre dyrs avføring, var derfor kjærkommen for bonden som ønsket en enklere hverdag og en trygg og stabil eggproduksjon. Det ga også positive følger for hønene som nå kunne leve en beskyttet tilværelse med god helse og lav dødelighet. For forbrukeren, som ønsket billige egg, gjorde burdriften at produksjonen både økte og ble så stabil at det ble flere og dermed billigere egg. Mattryggheten økte også. Ulempen med burene var imidlertid at hønene i liten grad hadde mulighet til å utøve normal adferd.

Mangelen på mulighet til naturlig adferd og nye krav til dyrevelferd i opinionen var på sin side årsaken til at myndighetene begynte å se nærmere på burdriften. I EU ble det gjennomført et større forskningsprosjekt som innhentet kunnskap om dyras atferdsbehov og om hvordan nye innredningsformer for verpehøns skulle driftes uten å gå på akkord med dyrevelferden. Dette prosjektet, «Lay Wel», har bidratt med mye viktig informasjon

HØNA – ET FLOKKDYR

Ei verpehøne har sin opprinnelse i den røde jungelhøna. I bunn og grunn, og etter 5000 år som husdyr, er hun fortsatt det samme dyret med den samme grunnleggende adferd. At hun gjennom generasjoner

FOTO: GRETHE RINGDAL

Norske egg er blant de tryggeste i verden.

med avl for høy eggproduksjon faktisk produserer flere egg enn tidligere og har fått en kroppsform og farge som kanskje er noe forskjellig fra jungelhøna, endrer ikke på dette. Et viktig trekk er at hun er et flokkdyr som i naturen lever i små flokker. Flokken er ledet av en dominerende hane. Hanen er sjefen og forsvaret sitt avgrensede leveområde, sitt harem og sitt avkom mot rovdyr og andre hanner. Innen flokken er det i tillegg en streng rangordning mellom hønene. De dominante individene håndhever rangordningen gjennom en «hakkellov» overfor dyra som står lavere på rang stigen. Som regel er det enkelte individ trygg på sin rolle i flokken, og det blir normalt lite uro på grunn av disse «klasseskillene».

ATFERDSSTUDIER

Gjennom atferdsstudier av høner i et tilnærmet naturlig miljø vil man kunne oppdage en del grunnleggende behov. Mesteparten av tiden er høna på leting etter mat. Hun krafser i jorda og avdekker på denne måten næringsemner som frø, larver etc. Disse plukker hun opp med nebbet. Høner tyr til et strøbad for å rense fjærene for fett, smuss og parasitter. Hun foretrekker å bevege seg under trær og overhengende vegetasjon for å unngå rovfugl. Om natten vagler hun seg og da helst på en tynn gren, et stykke over bakken. Der kan hun være relativt trygg for rovdyr. Ved rovdyrangrep vil signaler fra det angrepne dyret, om redsel og smerte, utløse fluktadferd hos de andre.

Disse atferdstrekkene tar høna med seg inn i hønsehuset. Bonden må derfor forholde seg til hønans biologi for å kunne stimulere dyra til trivsel og dermed mest mulig energi på produktivt arbeid, som fôr- og vanninntak og egglegging. Man ønsker ikke at dyra skal bli syke eller utøve uheldig adferd som aggresjon, stereotypier og fluktreaksjoner.

LOVLIGE DRIFTSFORMER

Fra og med 2012 er tre driftsformer lovlig i Norge:

1. Miljøinnredning (innredede bur) med strøbad, verpekasse og vaglepinne
2. Frittgående produksjon innendørs i fleretasje- eller enetasjessystem
3. Frittgående produksjon der dyra har tilgang på uteareal (inkludert økologisk produksjon)

De lovlige driftsformene har sine fordeler og ulemper, men det kan ikke i vitenskapelige forsøk konkluderes med at den ene produksjonsformen er bedre enn den andre med hensyn til dyrevelferd. I et tillegg med innredde bur er det bedre hygiene, bedre luftkvalitet, mindre sykdom og lavere dødelighet, mens det i de frittgående systemene er større mulighet til å utøve normal adferd. For dyktige bønder oppnås gode resultater uansett driftsform.

INGEN PÅVISELIGE KVALITETSFORSKJELLER

Det finnes ikke noe vitenskapelig belegg for at høner i innredede bur har dårligere velferd totalt sett enn høner i frittgående systemer. Det er heller ingen påviselige kvalitetsforskjeller verken når det gjelder hygiene eller næringsinnhold mellom egg fra høner i bur og egg fra høner i løsdrift. På faglig grunnlag er det derfor ikke mulig å si at forbrukere skal velge det ene eller det andre, enten de er bevisste på at maten skal være trygg eller fordi de ønsker at maten skal komme fra høner med god dyrevelferd. Valg av egg i butikken blir dermed en følelsessak. Verdsetter man høyt at hønene får mulighet til naturlig adferd, velger man egg fra frittgående høner eller økologiske egg. Hvis man ikke er så opptatt av dette, men likevel ønsker egg med høy kvalitet, kan man med god samvittighet velge alle typer egg som er lovlig i salg i norske butikker.

TABELL 1. DRIFTSFORMER OG RISIKO FOR DÅRLIG DYREVELFERD

VELFERDSINDIKATOR/RISIKOFAKTOR	TRADISJONELLE TREHØNERSBUR	MILJØINNREDNING			FRITTGÅENDE		UTENDØRS
		SMÅ GRUPPER ¹	MEDIUM GRUPPER ²	STORE GRUPPER ³	AVIAR	ENETASJE/GULV	
Skade, sykdom, smerte							
Dødelighet (total, %)	Grønn	Gult	Rødt	Rødt	Rødt	Rødt	Rødt
Dødelighet relatert til fjørhacking, kanibalisme	Grønn	Gult	Rødt	Rødt	Rødt	Rødt	Rødt
Dødelighet knyttet til sykdom	Grønn	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Ekto parasitter (for eksempel midd)	Grønn	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Endo parasitter (for eksempel spolorm)	Grønn	Gult	Gult	Gult	Rødt	Rødt	Rødt
Beinskjørhet	Rødt	Gult	Gult	Gult	Grønn	Grønn	Grønn
Brystbeinsdeformasjoner	Grønn	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Fotbyller	Grønn	Gult	Gult	Gult	Rødt	Rødt	Rødt
Beinbrudd ved håndtering ved innsettets slutt	Rødt	Rødt	Rødt	Rødt	Gult	Gult	Gult
Sult, tørst, produktivitet							
Førrinntak ⁴	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
Eggproduksjon (%) ⁵	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Atferd							
Egg i rede ved verpetopp (tid på døgn), % ⁶	Rødt	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Høner på vagle om natten, % ⁷	Rødt	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Bruk av strøbad ⁸	Rødt	Gult	Gult	Gult	Gult	Grønn	Grønn
Lete etter mat, spise	Rødt	Gult	Gult	Gult	Grønn	Gult	Gult
Atferdsrestriksjoner	Rødt	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Skadelig hakking	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Frykt, stress, ubheag							
Fryktsomhet	Rødt	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Klumping/kvelning	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Rødt	Rødt	Rødt
Ammoniakk	Grønn	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Støv	Grønn	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult	Gult
Skitten fjørdrakt	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Gult	Gult	Gult
Fjørhacking	Rødt	Rødt	Ukjent	Ukjent	Rødt	Rødt	Rødt

¹ Opp til 15 fugler

² 16 – 30 fugler

³ 31 – 60 fugler

⁴ Vanligvis fri tilgang/apetittfôring

⁵ Høy produksjon kan øke risiko for beinskjørhet og beinbrudd

⁶ Noen høner legger utenfor rede

⁷ Varierer, kan være 100 %

⁸ Varierer

■ Risiko for dårlig velferd er lav

■ Risiko for dårlig velferd varierer

■ Risiko for dårlig velferd er høy

■ Ukjent risiko, for lite datamateriale

Figuren til venstre viser styrker og svakheter ved ulike driftsformer knyttet til dyrevelferd, grønn farge angir lav risiko, gult angir medium risiko og rødt angir høy risiko.

OM FORSKNINGSPROSJEKTET LAY WEL

Lay Wel er et EU-finansiert prosjekt som ble avsluttet i 2006. Prosjektet tok for seg velferdsimplikasjoner i forbindelse med endring av driftssystemer for verpehøns. Målet var å lage rapporter om dyrevelferd i de ulike driftsformene og å gjøre denne informasjonen kjent, spesielt for EU-medlemsland.

Til venstre presenteres en sammenstilling av risikofaktorer for dårlig dyrevelferd i de ulike driftssystemene for verpehøns, som er en del av «Deliverable 7.1, Overall strenghts and weakness of each defines housing systems for laying hens, and detailing the overall welfare impact of each housing system». Her er også tradisjonelle trehønersbur tatt med. Se www.laywel.eu for mer info.

FIGUR 1. FORDELING AV HØNEPLASSER I ULIKE DRIFTSFORMER PER 01.07.2011

